

„DEDUBLAREA” COMPLEMENTULUI DIRECT

LIZICA MIHUȚ

Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad

Cuvinte-cheie: *sintaxă, dublă tranzitivitate, complement direct, complement secundar*

În cele ce urmează, nu avem în vedere ceea ce în gramaticile tradiționale se numește „reluarea sau anticiparea” complementului direct sau „dubla dependență unilaterală”¹, ci realizarea propriu-zis dublă a acestui complement, prin constrângerile selecționale ale unui grup restrâns de verbe tranzitive: *a anunța, a asculta, a convinge, a dăscăli, a examina* „a supune unei verificări cunoștințele cuiva”, *a informa, a învăța, a ruga, a sfătui, a vesti, a traversa, a trece*². Problema, până la un anumit moment, a fost tratată oarecum marginal, soluția „complement direct al persoanei vs complement direct al lucrului sau al acțiunii” părând a fi cu totul satisfăcătoare. O trecere în revistă, chiar succintă, poate fi ilustrativă în acest sens.

Asfel, Iorgu Iordan se referă la acele verbe care se construiesc cu două obiecte directe, unul numit „personal”, celălalt, „material”, incluzând însă și situațiile cu ambele obiecte directe „personale”: *a numi pe cineva profesor*, sau amândouă „materiale”: *a face ochii roată*³. În GA II, se precizează că verbe ca cele amintite mai sus solicită două complemente directe, unul al ființei, altul al lucrului sau al acțiunii. Se mai remarcă faptul că după verbul *a trece* apar construcții în care ambele complemente directe sunt nume de lucruri: [*Mărfurile*] *le trece Dunărea*⁴.

Iorgu Iordan și Vladimir Robu scot în evidență faptul că există un număr restrâns de „verbe ilocutive tranzitive”, care prezintă compatibilitatea cu două complemente directe: unul nume de persoană și unul prezentând trăsătura semantică [-Animat].

Construcția se realizează „în montajul *cineva* + Vt +pe *cineva* + *ceva*”, în poziția Vt apărând verbele specifice amintite mai sus⁵.

C. Dimitriu încadrează dublarea complementului în *raportul sintactic de dublare*, care se diferențiază, prin anumite particularități, de celelalte raporturi sintactice identificate de el: *de inerență*, *de coordonare*, *de subordonare*, *mixt*, *explicativ* și *de incidență*. În cazul raportului *de dublare*, apar întotdeauna *trei termeni*, doi de o importanță mai mică, anume *de subordonare* sau *secundari*, alături de unul de importanță mai mare, *regent* sau *principal*. În ce privește complementul direct (C. Dimitriu nu agreează denumirea *obiect direct* ori *indirect*), el distinge un complement direct *unic* și un complement direct *dublu*. Complementul direct *unic* poate fi *dublat*, dar el „consumă o singură valență obligatorie a regentului de tip verbal”. Spre deosebire de acesta, complementul direct *dublu* vizează două *entități* și, ca atare, „consumă două valențe obligatorii ale verbului regent, cu două insuficiențe complementive”. El precizează că acest tip de complement este rar în română, fiind restrâns doar la verbele „de informare”: *tatăl îl întrebă CEVA pe băiat*, de exemplu. El mai subliniază că „consumatorii celor două valențe obligatorii sunt *nume* de persoană sau *nume non-persoană*” și respinge soluția propusă de anumiți specialiști, după care aici ar fi vorba, de fapt, de două complemente și nu de unul singur⁶.

Dumitru Irimia leagă acest tip de complement direct de tranzitivitatea verbului regent. Astfel, verbele cu *dublă tranzitivitate* impun, pentru „întregirea câmpului lor semantic”, două complemente directe, conform unei formule de tipul

Profesorul a ascultat pe toți [+ uman]

declinarea [-uman]

Verbele care regizează cele două complemente directe sunt, parte, *ilocutive* (*a anunța*, *a întreba*, *a ruga*, *a sfătui*), parte, *didactice* (*a asculta*, *a examina*, *a învăța*). Aceste verbe, trecute la diateza reflexivă, reciprocă sau pasivă vor atrage numai complementul direct al conținutului ilocuțional: *Mă uit în cer*, *mă uit în pământ*, / *M-am întrebat cine sunt* (T. Arghezi): Este relevantă și situația lui *a trece* „a traversa” care prezintă o realizare cu două complemente directe: *L-*

am trecut strada. De fapt, într-o asemenea situație, *a trece* are valoare cauzativ-factivă⁷.

Mioara Avram discută această problemă în contextul folosirii „a două complemente directe diferite – necoordonate – pe lângă același verb”. Anumite verbe pot avea un complement direct nume de ființă și un altul, nume de lucru sau de acțiune, rar două nume de lucruri. Lista acestor verbe este mai bogată decât cea din GALR (v. *supra*). Verbele în plus sunt: *a avertiza, a înștiința, a pofti, a costa și a plăti*. Mioara Avram face precizarea că „Dintre cele două complemente directe numai unul (cel „al ființei”, dar și unul dintre cele două complemente „ale lucrului” în exemple ca *Bagajele le-am trecut strada*) poate fi exprimat printr-un pronume personal, reluat sau anticipat printr-o formă neaccentuată a acestuia [...]”. Pe de altă parte, „Celuilalt complement (exclusiv „al lucrului” și exprimat printr-un substantiv, printr-un pronume demonstrativ, interogativ, relativ, nehotărât sau negativ, printr-un numeral și printr-un verb la infinitiv), numit uneori (obiect) *secundar, i se contestă însăși calitatea de complement direct* (subl. n.)”⁸.

Valeria Guțu Romalo propune o altă soluție pentru problema verbelor tranzitive cu două complemente directe. Ea pornește de la posibilitățile de substituție și de reluare a celor două complemente directe prin formele pronumelui personal. Constatarea care se impune este că numai complementul direct „al ființei” admite substituirea prin acuzativul pronumelui personal și dubla exprimare. Faptul poate fi probat prin exemple ca următoarele:

(Îi) învață pe copii poezia.

Îi învață poezia.

Pe copii îi învață poezia.

Dimpotrivă, complementul direct „al lucrului” nu admite operațiile de substituție și de dublare:

**Poezia o învață pe copii.*

**O învață pe copii.*

**Îi o învață.*

Contextele în cauză arată că „nu este clar dacă avem a face cu acuzativul, iar acest caz fiind definitiv pentru poziția sintactică a complementului direct, e greu de susținut că avem a face cu un

complement direct”. Aceste enunțuri admit recunoașterea în structura lor „a unei a doua poziții sintactice, diferite de cea de complement direct, care va trebui indicată printr-un termen special, *complement secundar*, de exemplu”⁹.

O schimbare propriu-zisă de paradigmă în ce privește poziția sintactică de complement o aduce Gabriela Pană Dindelegan prin lucrarea sa *Sintaxa limbii române*. Partea I: *Sintaxa grupului verbal*, Editura Universității București, 1976. Este vorba de o viziune funcțională, funcțiile fiind „purtaoare de informație s u p l i m e n t a r ă” în raport cu cea „categorială” din sintaxa chomskyană¹⁰. Precizând că își plasează descrierea la nivelul structurii de adâncime, Gabriela Pană Dindelegan consideră că în structura grupului verbal pot fi identificate următoarele funcții sau constituenți: predicat, subiect, obiect direct, obiect secundar, obiect indirect, obiect prepozițional, atributivul, circumstanțialul, cantitativul¹¹. Fiecare funcție este definită prin relațiile de *dominare* și de *vecinătate*, căci relațiile sintactice la care pot participa constituenții sunt: a) de *d o m i n a r e* și b) de *c o n c a t e n a r e*, adică de vecinătate. „Fiecare constituent – precizează autoarea – intră în mai multe relații de vecinătate și în două relații de dominare: ca termen care «domină» și ca termen «dominat»”¹². Cele două *relații de dominare* sunt următoarele:

a) $Obdir > Gpred$, raport care arată că Obiectul direct este dominat de Grupul predicativ;

b) $Obdir < GN \cap pe \dots$ Ac sau $Obdir < GN \cap Ac$, relație ce indică faptul că Obiectul Direct domină succesiunea $GN \cap pe \dots$ Ac sau succesiunea $GN \cap Ac$.

Relațiile de vecinătate sunt *obligatorii* și *facultative*. Dintre relațiile *obligatorii* o vom reține doar pe cea de vecinătate cu *Predicatul* și cu *Subiectul*. Relațiile $Obdir$ cu cele două entități sunt obligatorii întrucât orice apariție a unui $Obdir$ „cere”, în mod necesar, ocurența în aceeași structură de bază a constituentului *Predicat*. În mod asemănător, apariția unui $Obdir$ implică coocurența, în aceeași structură de bază, a constituentului *Subiect*¹³.

Din perspectiva acestor considerații, Gabriela Pană Dindelegan se referă și la *obiectul secundar*. Acesta corespunde celui de al doilea

complement direct, adică obiectului nonpersonal din construcțiile numite în gramaticile tradiționale cu „dublu complement direct” de pe lângă verbe „dublu tranzitive”, precum în exemple ca: *El mă anunță ora plecării. El îmi examinează lecția. El mă întrebă lecția. El mă învață poezia.* Complementul secundar se caracterizează prin următoarele relații:

- *relații de dominare*, implicând: a) $Obsec > Gpred$, semnificând dominarea Obiectului secundar de către Grupul predicativ, și b) $Obsec < GN \cap AC$, în sensul că Obiectul secundar domină succesiunea $GN \cap ac$;

- *relații de vecinătate*: [Predicat — Obdir].

Pe baza acestei caracterizări relaționale, Gabriela Pană Dindelegan extrage următoarele caracteristici care disting $Obsec$ de $Obdir$:

a) $Obsec$ nu admite realizarea $GN \cap pe \dots Ac$, ci numai $GN \cap Ac$, adică numai o realizare nonprepozițională;

b) $Obsec$ este indiferent la transformarea pasivă, căci, în timp ce prin pasivizare $Obdir$ devine subiect, $Obsec$ își păstrează neschimbată poziția sintactică: *Ion mă anunță ora plecării vs Eu sunt anunțată de Ion ora plecării*;

c) $Obsec$ intră în relație obligatorie cu $Obdir$, fiindcă $Obsec$ nu poate apărea în absența $Obdir$ în aceeași structură de bază. Devine astfel obligatorie relația ternară $Predicat \cap Obdir \cap Obsec$.

Alte deosebiri, care să justifice diferențierea acestei poziții sintactice, sunt:

a) neacceptarea de către $Obsec$ a transformării de pronominalizare, așa cum apare ea la $Obdir$; construcții ca **El m-a anunțat-o. *El m-a învățat-o* nu sunt reperate în gramatica românească;

b) neacceptarea coordonării $Obsec$ cu $Obdir$, fapt ce indică neocuparea aceleiași poziții sintactice în propoziție; enunțuri ca **El a învățat pe Ion și poezia. *El m-a anunțat pe mine și ceva* nu sunt reperate în sintaxa limbii române.

„Singer faptul – precizează în concluzie Gabriela Pană Dindelegan – că obiectul secundar și obiectul direct au ca realizare

comună un nominal neprepozițional nu este suficient pentru a le contopi»¹⁴.

Adăugând la aceste caracteristici defnitorii și „principiul unicității”, prin care se stipulează „imposibilitatea aceluiași regent de a atribui aceeași funcție sintactică și același rol tematic la doi subordonați diferiți”¹⁵, putem concede că ne aflăm în fața unui set omogen de argumente ce ne îndrituiesc să considerăm ca rezonabilă stabilirea funcției sintactice de *complement secundar*. Deși acest complement prezintă numeroase trăsături comune cu complementul direct, există totuși câteva care-l diferențiază de acesta, și anume, într-o formulare mai apropiată de exigențele didacticii curente:

- nu admite coordonarea cu un complement direct;
- nu se poate exprima prin clitic personal sau reflexiv;
- nu participă la fenomenul dublării;
- nu se realizează la diateza pasivă¹⁵.

Dacă în ce privește identificarea funcției „complement secundar” argumentele aduse sunt, fără îndoială, greu de combătut, când vine vorba de denumirea ei, lucrurile se complică, întrucât sintagma *complement secundar* nu trimite explicit nici la o formă specifică, nici la „conținutul” funcției. Pe de altă parte, calificativul *secundar* induce ideea unei subordonări (deci a unei ierarhizări) față de complementul / obiectul *direct*. De altfel, chiar „dependența” de acest complement a stat la baza denumirii respective, căci, cum precizează Valeria Guțu Romalo, „Termenul poate fi justificat prin faptul că realizarea în enunț a acestei poziții sintactice este condiționată de ocurența unui complement direct caracterizat semantic ca «animat»”¹⁷. Există însă și alte situații de poziții sintactice aflate în coocurență obligatorie, fără ca interdependența lor să ducă la vreun fel de „subordonare”. Rămâne deci ca un deziderat găsirea unei denumiri care să-i dea acestui complement „secundar” o identitate clară¹⁸.

Note

1. Cf. Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, p. 557.

2. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Valeria Guțu Romalo, coordonator, *Gramatica limbii române. II Enunțul*, Editura Academiei Române, București, 2005, p. 393.
3. Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, Editura Ministerului Învățământului, București, 1956, p. 631.
4. Academia Republicii Populare Române, *Gramatica limbii române*. Vol. al II-lea. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Academiei, București, 1963, p. 157.
5. *Op. cit.*, p. 649.
6. Cf. C. Dimitriu, *Tratat de gramatică a Limbii Române. 2. Sintaxa*, Editura Institutul European, Iași, 2002, p. 1383-1384.
7. *Gramatica limbii române*. Ediția a III-a revăzută, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 470.
8. *Gramatica pentru toți*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Humanitas, București, 1997, p. 372-373.
9. *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1973, p. 170-171.
10. *Op. cit.*, p. 37.
11. *Ibidem*, p. 39.
12. *Ibidem*, p. 22.
13. *Ibidem*, p. 85-87.
14. *Ibidem*, p. 93 și 91-93.
15. GBLR, p. 448.
16. *Ibidem*, p. 449.
17. *Op. cit.*, p. 171.
18. În ce privește distingerea complementului / obiectului secundar de cel direct, cf. Laura Vasiliu, *Some Aspects of the Grammar of the Verb Phrase with Special Reference to Prepositional Constructions*, în „Revue Roumaine de Linguistique”, 1967, nr. 4; Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, Editura Academiei, București, 1974, p. 19-21; *idem*, *Sintaxa limbii române. Partea I. Sintaxa grupului verbal*, Editura Universității București, 1976, p. 91-93; GALR; GBLR.

Bibliografie

- Academia Republicii Populare Române, *Gramatica limbii române*. Vol. al II-lea. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Academiei, București, 1963 (GA II).
- Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Valeria Guțu Romalo, coordonator, *Gramatica limbii române. II Enunțul*, Editura Academiei Române, București, 2005 (GALR II).
- Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Gabriela Pană Dindelegan coordonator, *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010 (GBLR).

- Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Humanitas, București, 1997.
- Dimitriu, C. *Tratat de gramatică a Limbii Române. 2. Sintaxa*, Editura Institutul European, Iași, 2002.
- Guțu Romalo, Valeria, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1973 (o nouă ediție, după 1990).
- Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, Editura Ministerului Învățământului, București, 1956.
- Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
- Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*. Ediția a III-a revăzută, Editura Polirom, Iași, 2008.
- Pană Dindelegan, Gabriela, *Sintaxa limbii române. Partea I: Sintaxa grupului verbal*, Editura Universității București, 1976 (o nouă ediție după 1990, în Editura Aula).

THE „REDOUBLING / DUPLICATION” OF THE DIRECT OBJECT
(Summary)

Key-words: *syntax, doubly transitive verbs, direct object, secondary object*

The paper discusses the synthetic status of certain doubly transitive verbs such as *a anunța* (to announce), *a învăța* (to teach), *a asculta* (to listen to), *a examina* (to examine), *a ruga* (to ask), *a sfătui* (to advise) etc. In Romanian, like in other Romance languages, they may receive two *direct objects*: one „of the being”, the other „of the thing” or „of the action” (*I-am învățat pe elevi regula bunei cuviințe / I taught the pupils the rule of politeness*), as these objects are called in traditional Romanian grammars. However, the functional perspective accepted in the paper modifies this perception, because, according to the „principle of uniqueness”, it is not admitted that the same regent might assign the same syntactic function and the same thematic role to two distinct subordinates. It is necessary thus to take into consideration two distinct syntactic functions: one of the *direct object* (= „of the being”), another of the *secondary object* (= „of the thing” or „of the action”). The author questions the pertinence of the denomination *secondary object*, as it does not refer explicitly to a certain form and does not suggest either the „content” of the function. Furthermore, it induces the idea of the subordination of this object to the direct one. Thus, the change of the denomination of the „secondary” object remains an open issue in the Romanian language grammar.